

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN İLK NÜFUS SAYIMI SONUÇLARINA GÖRE MARDİN NÜFUSU MARDIN POPULATION CENSUS REPUBLIC OF TURKEY BY FIRST RESULTS

Şahin YEDEK*
Savaş SERTEL**

Öz

Türkiye'nin ilk nüfus sayımı için 1926 yılında Nüfus Sayım Kanunu çıkarılmış ve 28 Ekim 1927 yılında Türkiye'de ilk genel nüfus sayımı yapılmıştır. Çalışmanın giriş kısmında Dünyada, Osmanlı Dönemi'nde ve Türkiye'de yapılan nüfus sayımı hakkında kısaca bilgiler yer almaktadır. Çalışmanın asıl kısmında ise, 28 Ekim 1927'de yapılmış olan ilk genel nüfus sayımı sonuçlarına dayanılarak Mardin ve ilçelerinin genel nüfusu, okuryazarlık durumu, yaş grupları itibarıyla nüfusu, inanç, ana dilleri, doğum yerleri açısından, engelli nüfus, medeni hale göre ve meslek grupları temel alınarak, Mardin nüfus yapısı hakkında ayrıntılı bilgiler sunulmuştur. 1927'de yapılan ilk genel nüfus sayımı Avrupalı uzmanlar denetiminde Avrupa standartlarına uygun bir sayım olmuştur.

Anahtar Kelimeler; Mardin, Nüfus, Türkiye, İstatistik, Cumhuriyet.

Abstract

Turkey's first census in 1926. Census Law was published. 28 In October 1927 the first general census was made in Turkey. In the world at the beginning of the study are summarized information about the census carried out in the Ottoman period and Turkey. The main part of the study is based on the results of the first general population census carried out on October 28, 1927, with reference to the general population of Mardin and its districts, literacy status, population by age groups, beliefs, mother tongue, place of birth, The first general population census carried out in 1927 was a census in line with European standards under the supervision of European experts.

Keywords: Mardin, Population, Turkey, Statistics, Republic.

Giriş

Nüfus yeryüzünde sınırları belirli bir alanda, belirli bir zamanda, belirli nedenlerden dolayı bir arada bulunan insanların oluşturduğu toplam sayıyı ifade eder(Üner, 1972: 11). Nüfus doğum, ölüm ve göç gibi olaylar neticesinde dünyada yaşayan insanların sayısı her an değiştiği, azalıp çoğaldığı gibi, bu insanların yeryüzüne dağılışı da durmadan değişmektedir(Atasoy-Çitçi, 2009: 198). Nüfus ülkeler ve milletlerin devamlılıklarını sağlamak ve devletlerinin ayakta durmasını sağlamada en önemli unsurlardan biridir. Nüfus sayımlarının yapılmasının iki ana amacı vardır. Bunlardan birincisi, nüfusun belirli bir gündeki miktarını; cinsiyet, yaş, medeni hal, din vs. özellikler açısından öğrenmektir. İkinci amaç, nüfusun sayı ve vasıf bakımından gelişmesini ve ilerlemesini incelemektir(Çakmak, 2013: 37). 20. yüzyıldan önce yapılan nüfus sayımlarıyla günümüzdeki nüfus sayımlarının gerek metotları, gerekse amaç ve sonuçları açısından önemli farklar bulunmaktadır. Geçmiş yüzyıllardan günümüze kadar insanlığın geçirdiği değişim sürecinde hukukun gelişmesi, asker ve savaşçı toplum yapısından endüstri toplumuna geçilmesi ve buna paralel olarak şehirleşmenin artması toplumların çekirdeğini oluşturan insan faktörünün önemini artırmış, insana verilen değerlerin artması da beraberinde nüfus sayımlarının daha ciddi, daha düzenli ve kapsamlı yapılmasını etkileyen önemli bir neden olmuştur (Köse, 2010: 6).

Dünya'da ilk nüfus sayımları, Çin, Sümer, Mısır, Hint, Antik Yunan ve Roma'da yapılmıştır(Sertel, 2015: 304). Sayımların amacı, savaş halinde kimlerin silahlıta çağırılacağını ve kimlerin vergi ödeyeceğini saptamaktır. Amerika kıtasında ilk nüfus sayımı Kanada'da 1608'de kurulan Nouvelle France kolonisinde 1666'da yapılmış ve bu sayım sonucu kolonide 3 215 kişinin yaşadığı tespit edilmişti. Bu sayımda herkesin adı, yaşı, cinsiyeti, mesleği ve medeni durumu da kayıtlara geçirilmiştir(Köse, 2010: 5). Osmanlı Devletinin İlk Nüfus Sayımını 1831 yılında II. Mahmut (Sertel, 2015: 304) asker sayısını ve vergi yükümlülüklerini belirlemek için yaptırmıştır. Ancak bu sayımında sadece erkekler sayılmıştır.

Cumhuriyet kurulduktan sonraki zor süreçte önceliklerin fazlalığından dolayı 1926 yılına gelinceye kadar nüfus sayımı yapılması bir ihtiyaç olarak görülmemiştir. Nüfus sayımı için yapılan ilk resmi hazırlık 1926 yılında İstatistik Umum Müdürlüğü'nün kurulmasıdır. Kurumun müdürlüğüne Belçikalı istatistikçi

* Yrd. Doç. Dr. Munzur Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, sahinyedek@hotmail.com.

**Doç. Dr. Munzur Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, savassertel@munzur.edu.tr

Camille Jackquart getirilmiştir. İstatistik kurumu kurulduktan sonra 2 Haziran 1926'da çıkarılan 896 Sayılı "İlk Genel Nüfus Sayımı Kanunu" TBMM tarafından kabul edilmiş ve resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1968: V). Türkiye'de düzenli ve sistemli olarak istatistiksel veri toplamayı hedefleyen kurum, 28 Ekim 1927 tarihinde ilk nüfus sayımını gerçekleştirmiştir (Tamer-Bozbeyoğlu, 2004: 74).

Türkiye Cumhuriyeti'nin yapılan bu ilk nüfus sayımında tüm vilayetlerin olduğu gibi Mardin Vilayeti'nin de sayımı yapılarak demografik yapısı ortaya çıkarılmıştır. Mardin, Midyat eşliğinin güney yamaçları, Yukarı Dicle havzasını el cezire ovasına bağlayan en elverişli geçit yerinde İran, Azerbaycan ve Anadolu'dan gelip Suriye, el-cezire ve Irak'a giden kadim yollara hâkim bir konumda denizden 1000-1100 m. yükseklikte bir sırt üzerinde kurulmuştur (Taşdemir, 2003: 43). Mardin isminin nereden geldiğine bakacak olursak kimilerine göre Mardin ismi Süryanice "Merdo" kelimesinden kimilerine göre Ermenice "Merdi" kelimesinden ve rivayetlere göre Mardin adı bu kentin çok kültürlü tarihinden gelmiştir (Yavuz, 2012: 17). Mardin'de Yontma Taş Çağı'na kadar yaşama izlerini görmek mümkündür. Sırasıyla Subari, Akad, Babil, Mitani, Asur, Pers, Bizans, Arap, Selçuklu, Artuklu ve Osmanlı Dönemi'ne ilişkin birçok yapıyı bünyesinde muhafaza etmiştir (Eriş, 2012: 43, 44). Bugün Mardin'de bütün bu tarihin izlerini, gerek arkeolojik kalıntılarda gerek anıtsal yapılarda görmek mümkündür (Sarı, 2010: 27, 28). Mardin bölgesine dair nüfus ve etnik yapıya ilişkin bilgiler, Osmanlı fethinin ardından yapılan ilk nüfus sayımlarından alınmaya başlanabilmektedir. Ancak Osmanlı Devleti nüfus kayıtlarını özellikle vergilendirme esasını gözeterek tutmakla olduğundan, dinsel ayrımlar doğrultusunda tasnif etmiştir (Sarı, 2010: 115). Bu tasnife Osmanlı millet sistemi denmektedir.

1. Nüfus Yoğunluğu

Bu çalışmada 1927 Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre Mardin'in genel nüfusu ve özellikleri hakkında genel bilgiler üzerinde duracağız. Buna göre 1927 genel nüfus sayımına göre Türkiye'nin nüfusu 13.648.270 kişidir. Bu nüfusun sadece %23.5'i şehirlerde, %76.5'i köylerde yaşamaktadır (Kodal, 2009: 242). Mardin ilinin şehir ve köylere olan dağılımında Türkiye nüfusu ile orantılı gitmektedir. Tüm Türkiye'de olduğu gibi Mardin'de de bu dönemde nüfusun çok büyük bir kısmı kırsalda yaşamaktadır.

Yerleşim Yeri	Erkek	Kadın	Toplam	Yüzölçümü (km ²)	Nüfus Yoğunluğu%	Mevaki (Kayıp)
Mardin	24,197	23,290	47,487	1,975	24.0	157
Derik	7,047	8,017	15,064	3,250	4.6	106
Midyat	15,953	16,285	32,228	2,610	12.3	133
Nusaybin	6,191	6,082	12,273	1,575	7.8	87
Savur	13,408	14,178	27,586	855	32.2	102
Toplam	66,786	67,852	134,638	10,265	8.09	585

Kaynak: BLUM, 1927 *Umumi Nüfus Tahriri*, Fasikül I, Hüsnütabiat Matbaası, Ankara 1929, s. VII.

1927 Nüfus Sayımı verilerine göre Mardin ilinin toplam nüfusu 134.638 kişidir. Nüfusun %49.6'sı erkek %50.4'ü ise kadındır (Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü, 1929: XII). Kadın nüfusunun erkek nüfusuna göre fazla olduğu görülmektedir. Mardin'de geleneksel zanaat üretimi, endüstriyel seri üretimin ürünleriyle rekabet edememiştir. Bu yüzden sermaye ve beceri sahibi nüfus büyük şehirlere ya da yurt dışına giderken köylerden de tarım ve hayvancılık faaliyetlerin yetersiz kalmasından dolayı ciddi bir nüfus şehir merkezine yerleşmiştir (Eriş, 2012:153). Nüfusun %35.3 'ü Merkez'de, %23.9'u Midyat'ta, %20.5'i Savur'da,%11.2'si Derik'te son olarak %9.1 Nusaybin'de yaşamaktadır. Mardin'de yüzölçümü olarak en büyük ilçe Derik'tir. Sırasıyla Midyat, Nusaybin ve en son Savur gelmektedir. Yoğunluk olarak da Mardin'de nüfusun en yoğun olduğu yer %32.2 ile Savur İlçesidir. İkinci sırada Merkez %24.0, üçüncü sırada Midyat %12.3, dördüncü sırada Nusaybin %7.89 ve son olarak Derik %4.6 gelmektedir..

2. Okuryazarlık

Bir ülkenin, bölgenin veya beldenin kalkınabilmesi için o bölgede yetişmiş iyi eğitim almış, kaliteli bir öğrenim sürecinden geçmiş, bilinçli, girişimci ve kalifiye insanlara ihtiyaç vardır. Bu da bir ülkenin gelişmişlik düzeyi açısından önem arz etmektedir. Ülkelerin eğitim seviyesi kalkınmasını doğrudan etkileyen bir unsurdur. Bu unsur maalesef 1927 yılında Türkiye'de çok zayıftır. 1927 Nüfus sayımına göre

Türkiye genelinde 1.111.496 kişi okuma-yazma bilmekte, 12.517.992 kişi ise okuma-yazma bilmemektedir (Sertel, 2015: 92-93). Okur-yazar nüfus Türkiye nüfusunun %8.16'sına denk düşmekte iken, okuryazar olmayan nüfus ise toplam nüfusun %91.84'ü oranındadır. 1927 nüfus sayımında Türkiye'de okuryazarlık seviyesinin çok düşük olmasında pek çok etken vardır.

İlçe	Cinsiyet	Okur-yazar Olan	Okur-yazar Olmayan
Mardin	Erkek	2,032	22,165
	Kadın	245	23,045
	Toplam	2,277	45,210
Derik	Erkek	152	6,895
	Kadın	6	8,011
	Toplam	158	14,906
Midyat	Erkek	287	15,656
	Kadın	12	16,273
	Toplam	299	31,929
Nusaybin	Erkek	311	5,880
	Kadın	16	6,066
	Toplam	327	11,946
Savur	Erkek	282	13,126
	Kadın	12	14,166
	Toplam	294	27,292
Toplam	Erkek	3,064	63,722
	Kadın	291	67,551
	Toplam	3,355	131,273

Kaynak: BİUM 1927 Umumi Nüfus Tahriri, s. 177-178.

1927 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre Mardin'de okuma-yazma bilenlerin sayısı 3.355'tir. Okuryazar olmayanların sayısı ise 131.273'tür. Mardin'de Nüfusun %2.49'u okur-yazar olup, %97.51'i okuma-yazma bilmemektedir (BİUM, 1929: 177,178). Bu oran o dönemki Türkiye ortalamasının çok altındadır. Ancak doğu illerinin durumu da ortalama bu civarlardadır. Anadolu'nun doğusunda okuryazarlık oranının çok düşük olmasında feodalitenin cumhuriyet dönemine kadar devam etmesi, okullaşma oranının yetersizliği, bölgede uzun süren asayişsizlikler, çeşitli nedenlerden dolayı kız çocuklarının okula gönderilmemesi gibi etkenler rol oynamıştır. Mardin'de okuma-yazma bilenlerin sayısı 2.277 kişiyle en fazla Mardin merkezde bulunmaktadır. İkinci sırada 327 kişi ile Nusaybin, üçüncü sırada 299 kişi ile Midyat, dördüncü sırada 294 kişi ile Savur ve son sırada 158 kişi ile Derik gelmektedir. Mardin'de okuryazar kadın sayısı 245 kişiyle en fazla il merkezinde yer almaktadır. Nusaybin'de 16, Midyat ve Savur'da 12, Derik'te 6 kadın okuryazardır. Mardin genelinde okuryazar kadın sayısı okuryazar erkek sayısının onda biri oranındadır.

3. Yaş grupları

Yaş grupları nüfus sayımlarının en önemli verilerindedir. Nüfus sayımlarındaki yaş grupları verisi nüfusun genç veya yaşlı olduğunu, işgücü nüfusunun ve okul çağındaki nüfusun tespitini sağlamaktadır. 1927 Nüfus sayımında bu konuda ilk defa ayrıntılı bilgiler verilmiş olduğundan daha önceki sayımlarda yer almayan ve ulaşılması mümkün olmayan bazı nüfus özelliklerine ilişkin bilgilere ulaşılabilmektedir (Kodal, 2009: 243).

İlçeler	Cinsiyet	Yaş Grupları									Bilinmeyen
		1Yaşında n Küçük	1-2 Yaş	3-6 Yaş	7-12 Yaş	13-19 Yaş	20-45 Yaş	46-60 Yaş	61-70 Yaş	70+	
Mardin	Erkek	1,290	2,249	3,031	2,689	2,621	9,229	1,928	726	420	14
	Kadın	964	1,875	2,808	2,245	2,738	9,385	2,114	680	471	10
	Toplam	2,254	4,124	5,839	4,934	5,359	18,614	4,042	1,406	891	24
Derik	Erkek	355	786	923	682	609	2,671	623	268	126	4
	Kadın	291	758	1,129	686	781	3,371	751	173	77	-
	Toplam	646	1,544	2,052	1,368	1,390	6,042	1,374	441	203	4
Midyat	Erkek	365	2,016	2,439	1,823	1,715	5,354	1,231	412	259	329
	Kadın	286	1,782	2,437	1,564	1,700	6,597	1,393	268	186	72
	Toplam	651	3,798	4,876	3,387	3,415	11,951	2,624	680	445	401
Nusaybin	Erkek	80	683	667	539	417	2,939	640	158	65	3
	Kadın	92	598	818	509	514	2,845	527	118	60	1
	Toplam	172	1,281	1,485	1,048	931	5,784	1,167	276	125	4
Savor	Erkek	127	2,157	1,945	1,669	1,727	4,161	952	421	233	16
	Kadın	85	1,682	1,876	1,258	1,567	5,969	1,255	320	145	21
	Toplam	212	3,839	3,821	2,927	3,294	10,130	2,207	741	378	37
Toplam	Erkek	2,217	7,891	9,005	7,402	7,089	24,354	5,374	1,985	1,103	366
	Kadın	1,718	6,695	9,068	6,262	7,300	31,167	6,040	1,559	939	104
	Toplam	3,935	14,586	18,073	13,664	14,389	55,521	11,414	3,544	2,042	470

Kaynak: BİUM 1927 Umumi Nüfus Tahriri, s. 177-178.

1927 genel nüfus sayımına göre yaş grupları dikkate alındığında Mardin'in nüfusunun genç nüfustan oluştuğunu söylemek mümkündür. 1 yaşından küçük yaş grubunda erkek sayısı daha fazladır. Erkeklerin yaş gruplarına baktığımızda toplamda 66.786 kişidir. Kadın yaş grubuna baktığımızda ise 70.852 kişidir. Tabloda 20-45 yaş grubu toplam 55.521 kişiyle en yüksek yaş grubuna sahiptir. Kadınlar nüfusu 31.167 kişiyle erkeklere oranla daha yüksektir (BİUM, 1929: 177,178). Bunda I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda erkeklerin askere alınması ve erkek nüfusun savaşlarda yıpranması da etkilidir. Ayrıca doğudan batıya mevsimlik ve sürekli erkek iş gücü göçü de etkilidir. 1927 nüfus sayımına göre Mardin'de genel olarak dinamik bir nüfusun varlığı söz konusu olup, yaşlı nüfus oranı düşüktür. Buda iktisadi, kültürel ve siyasi alanlarda nüfusun ihtiyaçlarını ortaya çıkarmış, bu alanlarda çalışma ve çeşitli hizmetleri gerekli kılmıştır. Özellikle eğitim, sağlık, ekonomik alanlarda yeni yatırımlara ve yeni alt yapı hizmetlerine ihtiyaç duyulduğu belirgindir.

4.İnanç

1927 sayımı sonuçlarına göre Türkiye Cumhuriyeti nüfusunun % 97.36'sını Müslüman nüfus, % 2.64'ünü ise gayrimüslim nüfus teşkil etmekteydi (Köse, 2010: 164). 1927'de Türkiye'de gayrimüslim nüfusun düşük olmasında pek çok etken rol oynamıştır.¹ Müslümanlar fethetmiş olduğu yerlerdeki insanların örfüne, âdetine, diline ve dinine müdahale etmemiş, onları Müslümanlaştırmak yoluna gitmemiştir (Eriş, 2012: 81). Yüzyıllar boyunca Müslümanların hâkimiyetinde bulunan Mardin bölgesi, bu

¹ Balkan ve I. Dünya Savaşları'nda gayrimüslim nüfusun önemli bir kısmı Osmanlı'nın karşısında yer almış ve ülkeyi terk etmiştir. Özellikle I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı vatandaşı Ermenilerin itilaf devletleriyle ortak hareket etmesi emperyalizmin Ermenistan vaadi karşılığında Doğu Anadolu'da Müslümanları katletmeye başlaması 1915 yılında Ermenilerin tehcire tabi tutulması ve Lozan'da kararlaştırılan nüfus mübadelesi 1927 yılında Türkiye'deki gayrimüslim nüfusun düşük çıkmasındaki en önemli etkenlerdir.

düşünce ile hareket edildiğinden Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyete devredildikten sonra da aynı samimiyeti görmüş, Mardin'de yaşayan gayrimüslim nüfus günümüze kadar varlığını korumuştur. 1927 Sayımında en fazla Hristiyan nüfus Midyat'ta yaşamaktadır. İkinci sırada Mardin il merkezi, üçüncü olarak Nusaybin, dördüncü sırada Derik ve son olarak da Savur gelmektedir. Mardin'in kozmopolit yapısından dolayı farklı dilden, dinden, ırktan insanlar diğer doğu illerine göre daha fazladır.

İlçeler	Cinsiyet	İslam	Hristiyan	Musevi	Diğer Dinler	Dinsiz ve Meçhul
Mardin	Erkek	21,879	713	-	2,055	50
	Kadın	19,796	904	2	2,250	158
	Toplam	41,675	1,617	2	4,305	208
Derik	Erkek	7,009	32	-	5	1
	Kadın	7,940	42	-	34	1
	Toplam	14,949	74	-	39	2
Midyat	Erkek	12,441	1,320	3	1,975	204
	Kadın	12,917	1,347	5	1,922	94
	Toplam	25,358	2,667	8	3,897	298
Nusaybin	Erkek	5,680	188	201	84	38
	Kadın	5,532	197	191	54	108
	Toplam	11,212	385	392	138	146
Savur	Erkek	13,225	31	-	116	36
	Kadın	13,978	17	-	176	7
	Toplam	27,203	48	-	292	43
Toplam	Erkek	60,234	2,284	204	4,235	329
	Kadın	60,163	2,507	198	4,436	368
	Toplam	120,397	4,791	402	8,671	697

Kaynak: BİUM 1927 Umumi Nüfus Tahriri, s. 221-222.

1927 Nüfus Sayımına göre Mardin'de 120.397 Müslüman ve 14.561 gayrimüslim yaşamaktadır. Gayrimüslim nüfusun 4,791'i Hristiyan 402'si Musevi, 8.671'i diğer dinler ve 697 kişide dinsiz veya meçhuldür. Doğu illerindeki gayrimüslim nüfusu genelde Ermeniler teşkil ederken, Mardin'deki gayrimüslimlerin önemli bir kısmını Süryaniler teşkil etmektedir.

5. Anadiller

Mardin'de öne çıkan özellik kültürel çeşitliliktir. Uzun bir geçmişi olan bu çeşitlilik içinde farklı dinleri, ırkları ve dilleri olan insanları barındırmıştır. Bu farklılıklar, ortak bir mekânı paylaştıkları için bu ortak mekânda bir arada yaşama geleneği, kültürü gelişmiştir. Türkler, Yahudiler, Kürtler, Süryaniler, Araplar, Ermeniler Mardin'de yaşayan farklı dili olan topluluklar ve kavimler olmuşlardır (Eriş, 2012: 81).

	İlgeler	Cinsiyet	Türkçe	Arapça	Kürtçe	Çerkezce	Ermenice	Fransızca	Arnavutça	Rumca	İtalyanca	İbranice	İngilizce	Bulgarca	Tatarca	Diger ve Mehdul
Mardin	Erkek		4,242	12,262	7,501	15	4	-	23	-	-	-	1	1		148
	Kadın		1,578	13,436	8,139	-	1	2	26	-	-	3	-	-		105
	Toplam		5,820	25,698	15,640	15	5	2	49			3	1	1		253
Derik	Erkek		222	42	6,767	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	7
	Kadın		32	30	7,927	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	20
	Toplam		254	72	14,694		17									27
Midyat	Erkek		535	5,623	7,393	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	2,589
	Kadın		299	5,600	7,685	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	2,696
	Toplam		834	11,223	15,078						8					5,285
Nusaybin	Erkek		877	560	4,483	-	-	9	-	14	7	29	-	-	-	212
	Kadın		147	549	5,121	-	-	-	-	7	-	30	-	-	-	228
	Toplam		1,024	1,109	9,604			9		21	7	59				440
Savur	Erkek		324	4,042	9,036	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
	Kadın		63	4,401	9,713	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Toplam		387	8,443	18,749											7
Toplam	Erkek		6,200	22,529	35,180	15	13	9	23	14	7	32	-	1	1	2,962
	Kadın		2,119	24,016	38,585	-	9	2	26	7	-	35	3	-	-	3,050
	Toplam		8,319	46,545	73,765	15	22	11	49	21	7	67	3	1	1	6,012

Kaynak: BİUM 1927 Umumi Nüfus Tahriri, s. 243-244.

1927 nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye'de 11.777.814 kişinin anadilinin Türkçe olduğu görülmüştür. Anadili Türkçe dışında bir dil olanların sayısı 1.870.465'tir (Tamer-Bozbeyoğlu, 2004: 83). 1927 genel nüfus sayımı sonucuna göre Mardin'de en fazla konuşulan dil 73.765 kişi ile Kürtçedir. İkinci sırada 46.545 kişiyle Arapça, üçüncü sırada 8.319 kişiyle Türkçe, dördüncü sırada 6.012 kişiyle diğer diller en fazla konuşulan dildir. Sırasıyla 67 kişi İbranice, 49 kişi Arnavutça, 22 kişi Ermenice, 21 kişi Rumca, 15 kişi Çerkezce, 11 kişi Fransızca, 7 kişi İtalyanca, 3 kişi İngilizce, 1'er kişi ise Bulgarca ve Tatarca konuşmaktadır. Kürtçe, Derik, Midyat, Nusaybin ve Savur'da en yaygın konuşulan dildir. Arapça, Mardin merkezde en yaygın konuşulan dildir. Mardin konuşulan diller itibarıyla da diğer doğu illerinden farklılık arz etmektedir. Doğu illerinde konuşulan ana diller itibarıyla Türkçe ya birinci ya ikinci sırada yer almaktadır. Mardin'de ise Türkçe konuşulan ana diller itibarıyla üçüncü sıradadır. Bunda Mardin'de yaşayan Arap nüfusun yoğunluğu etkilidir.

6. Engelli Nüfus

1927 nüfus sayımına göre vücudunda doğuştan ya da sonradan oluşan herhangi bir şekil bozukluğu, uzuv eksikliği, en az bir uzvunun işlevini yerine getirmediği kişiler engelli kategorisine dâhil edilmişleridir (Köse, 2010: 181). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk genel nüfus sayımı verileri temel alınarak, Mardin ilindeki nüfusun engellilik durumu da ortaya konulmuştur. 1927 yılında Mardin genelinde tüm engelli kategorisinde erkekler kadınlardan fazladır. Engelliliklerin önemli kısmının sonradan olma ihtimali yüksektir. Erkek nüfusun hem savaş döneminden çıkmış olması, hem de bu dönemde kadınlar ev işleriyle uğraşırken tüm ağır işleri erkeklerin yürütmesi bu oranın yüksek çıkmasının en büyük sebeplerindedir.

İlçeler		Engel Türüne Göre Nüfus						Engelli Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı	Toplam Engelli Sayısı
		Çolak	Topal	Kör	Sağır- Dilsiz	Kambur	Diğer Sakatlıklar		
Mardin	Erkek	47	91	103	59	4	369	%2,12	673
	Kadın	5	19	93	20	3	192		332
	Toplam	52	110	196	79	7	561		1,005
Derik	Erkek	5	10	14	3	1	98	%1,10	131
	Kadın	-	3	8	-	-	24		35
	Toplam	5	13	22	3	1	122		166
Midyat	Erkek	15	45	92	24	1	207	%1,64	384
	Kadın	1	10	62	7	-	66		146
	Toplam	16	55	154	31	1	273		530
Nusaybin	Erkek	6	16	32	9	-	102	%1,90	165
	Kadın	3	4	17	1	-	43		68
	Toplam	9	20	49	10	-	145		233
Savur	Erkek	10	22	68	11	-	175	%1,36	286
	Kadın	2	8	33	4	-	42		89
	Toplam	12	30	101	15	-	217		375
Toplam	Erkek	83	184	309	106	6	951	%1.72	1,639
	Kadın	11	54	213	32	3	367		680
	Toplam	94	238	522	138	9	1,318		2,319

Kaynak: BİUM 1927 Umumi Nüfus Tahriri, s. 221-222.

1927 nüfus sayımı sonuçlarına göre Mardin'de 2.319 engelli nüfus bulunmaktadır. Engelli nüfus toplam nüfusun %1.72'si oranındadır. Mardin'de en fazla görülen sakatlık diğer kategorisindedir (1318). İkinci sırada körler (522), üçüncü sırada topallar (238), dördüncü sırada sağır ve dilsizler (138), beşinci sırada çolak (94), son sırada ise kamburlar (9) yer almıştır. Mardin'deki sakat nüfus ilçeler bazında Mardin merkez, Midyat, Derik, Savur, Nusaybin de diğer sakatlıklar en fazladır. Toplam engelli nüfus sayısında erkek nüfus kadın nüfusa oranla daha fazladır. 1927 nüfus sayımı verilerine göre Mardin'de 1639 erkek ve 680 kadın engelli tespit edilmiştir. Engelli sayısında erkeklerin kadınlardan çok fazla çıkması I. Dünya savaşı, Balkan savaşları, Kurtuluş Savaşı, Şeyh Said İsyanı vs. etkilidir. Çalışan nüfusa katılımında kadın oranının tarım dışında çok çok az olması iş koşulları gibi dış etkenlerden kaynaklı sakatlıklarda da nüfusun çok fazla etkilenmesinde önemli etkidir. Mardin'de Engelli nüfus sayısı sırasıyla Mardin merkezde (1005), ikinci sırada Midyat (530), üçüncü sırada Savur (375), dördüncü sırada Nusaybin (233), ve son olarak Derik'te (166) yer almaktadır.

7. Medeni Hal

Devletler kendi ekonomik yapılarını ve yatırımlarını oluştururken nüfusun sürdürülebilirliği noktasında ehemmiyet taşıyan medeni durum sürekli göz önünde tutulup bu duruma göre stratejiler oluşturulmaktadır.

İlçeler	Cinsiyet	Medeni Hal				
		Bekâr	Evli	Dul	Boşanmış	Bilinmeyen
Mardin	Erkek	13,461	10,210	388	38	100
	Kadın	10,443	9,362	3,353	119	13
	Toplam	23,904	19,572	3,741	157	113
Derik	Erkek	3,694	3,169	159	4	21
	Kadın	3,625	3,509	870	10	3
	Toplam	7,319	6,678	1,029	14	23
Midyat	Erkek	8,933	6,699	286	9	16
	Kadın	7,467	6,868	1,922	21	7
	Toplam	16,400	13,567	2,208	30	24
Nusaybin	Erkek	2,942	3,090	127	9	23
	Kadın	2,483	2,815	776	6	2
	Toplam	5,425	5,905	903	15	25
Savur	Erkek	7,872	5,328	198	5	5
	Kadın	6,312	6,078	1,749	31	8
	Toplam	14,184	11,406	1,947	36	13
Toplam	Erkek	36,902	28,496	1,158	65	165
	Kadın	30,330	28,632	8,670	187	33
	Toplam	67,232	57,128	9828	252	198

Kaynak: BİUM 1927 Umumi Nüfus Tahriri, s. 177-178.

1927 yılında yapılan sayımlarda Mardin'de medeni hal durumuna göre en fazla nüfus bekâr kategorisinde bulunmaktadır. Bekâr nüfusta erkek sayısı, kadın sayısından 6,572 kişi fazladır. Tüm ilçelerde bekâr erkek sayısı bekâr kadın sayısından fazladır. Tabloda görüldüğü üzere dul kadın sayısı, dul erkek sayısından fazladır. En fazla dul Mardin merkezde, ikinci olarak Midyat, üçüncü olarak Savur, dördüncü olarak Derik ve son olarak Nusaybin'dedir. Bu dönemde Mardin genelinde 252 boşanma olmuş, boşananların 65'i erkek, 187'si kadınlardan oluşmuştur. Boşanmış kadın sayısı erkek sayısının 2 katından fazladır. Boşanmış nüfusun en fazla olduğu yer Mardin merkezdedir(157), ikinci sırada Savur (36), üçüncü sırada Midyat (30), dördüncü sırada Nusaybin (15) ve son olarak Derik' (14) tir. Toplam evli sayısı ise 57,128dir. Evli sayısı en fazla Mardin merkezde,(19,572) en az ise Nusaybin (5,905) dedir.

9. Meslek Grupları

İlçeler	Cinsiyet	Tarım	Sanayi	Ticaret	Serbest Meslek	Memur	Hâkim	Ordu	P.T.T	Muhtelif	Mesleksiz veya Mesleği Bilinmeyen
Mardin	Erkek	6,064	1.676	1.283	195	403	27	2.756	79	394	11,320
	Kadın	1,618	35	13	15	4	1	-	10	14	21,580
	Toplam	7,682	1.711	1.296	210	407	28	2.756	89	408	32,900
Derik	Erkek	2,273	81	144	31	34	1	153	2	15	4,313
	Kadın	84	3	10	-	-	-	-	-	3	7,917
	Toplam	2,357	84	154	31	34	1	153	2	18	12,230
Midyat	Erkek	4,227	437	244	111	77	4	535	6	191	10,111
	Kadın	36	7	-	1	-	-	-	-	1	16,240
	Toplam	4,263	444	244	112	77	4	535	6	192	26,351
Nusaybin	Erkek	2,745	55	154	41	84	-	854	1	18	2,239
	Kadın	2,833	6	5	2	-	-	-	-	3	3,233
	Toplam	5,578	61	159	43	84	-	854	1	21	5,472
Savur	Erkek	4,773	129	245	65	89	2	235	-	434	7,436
	Kadın	1,760	18	201	-	1	1	-	-	69	12,128
	Toplam	6,533	147	446	65	90	3	235	-	503	19,564
Toplam	Erkek	20,082	2,378	2,070	443	687	34	4,533	88	1,052	35,419
	Kadın	6,331	69	229	18	5	2	-	10	90	61,098
	Toplam	26,413	2,447	2,299	461	692	36	4,533	98	1,142	96,517

Kaynak: BİUM 1927 Umumi Nüfus Tahriri, s. 199-200.

Bir yerleşim biriminde yaşayanların ekonomik faaliyet dallarında sahip oldukları meslekler ile bir anlamda bölgenin sahip olduğu ekonomik gelişmişlik düzeyi ve bölge ekonomisinin hangi faaliyetlere yoğunlaştığı hakkında ciddi veriler sağlamaktadır. Nüfusun %75'inin kırsalda yaşıyor olmasından anlaşılacağı üzere erken cumhuriyet döneminde Türkiye ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanıyordu. Bu durum erken cumhuriyet döneminde Türkiye'de endüstrinin çok kısıtlı olduğunu, yapılan endüstriyel faaliyetlerin de tarımsal kaynakları dayandığını ortaya koymaktadır. Bu dönemde ağır sanayinin olmaması ve hizmetler sektörünün gelişimini tamamlamamış olmasından dolayı kentleşme ve kentsel nüfusu yavaş ilerlemektedir.

1927'de yapılan nüfus sayımında tabloda görüldüğü üzere Mardin'de 26,413 kişi tarımla uğraşmaktadır. En dikkat çekici kategori ise herhangi bir mesleği olmayan veya mesleği bilinmeyenlerden oluşmaktadır. Nüfusun %71.69'u işsiz veya mesleği bilinmemektedir. Bunun nedenini o dönemde Türkiye'nin savaştan yeni çıkmış olmasına ve henüz kuruluş aşamasında olmasına bağlayabiliriz. Bu dönemde Mardin'de Nüfusun %28.31'i iş sahibidir. Mardin'de en fazla tarım alanında çalışılmaktadır. İkinci olarak orduda çalışanlar (4.533), üçüncü olarak ticaretle uğraşanlar (2.299), dördüncü sırada sanayi ile uğraşanlar (2.447) beşinci olarak muhtelif grup (1.142) ayrıca 692 memur, 461 serbest meslek, 98 posta

memuru ve 36 hâkim görev almaktadır. Mardin'de tarımın, ticaretin, sanayinin ve diğer meslek gruplarının en fazla olduğu yer Mardin Merkez'dir. Mardin'de çalışan kadın sayısı erkeklere oranla çok azdır. 1927 nüfus sayımı sonuçlarına göre Mardin'de kadınlar çalışan nüfusunun %5.02'sini oluşturmuş, %45.38'i ise işsizdir. Mardin merkezde 1.710 kadın çalışmaktadır. Bunlardan 1.618'i tarım alanında, 35'i sanayi, 13 ticaret, 15 serbest meslek, 4 memur, 1 hâkim, 10 posta memuru ve 14 muhtelif işlerde çalışan bulunmaktadır. Tarım sektörü dışında kadının iş gücüne katılım oranı yok gibidir.

Sonuç

Cumhuriyetle birlikte her alanda yenileşme başlamış, bunun en önemli olanları da toplumsal, ekonomik ve eğitim alanlarında yapılan inkılablar olmuştur. Yapılan bu çalışmaların toplum ihtiyaçlarına cevap verebilmesi ve verimli sonuçlar elde edilebilmesi için ayrıntılı nüfus sayımına ihtiyaç duyulmuştur. Türkiye'de ilk genel nüfus sayımı 28 Ekim 1927 yapılmıştır. 1927 genel nüfus sayımına göre Türkiye'nin nüfusu 13.648.270 kişidir. Cumhuriyet döneminde yapılan ilk nüfus sayımına göre, Mardin'in nüfusu ise 134.638 kişidir. Nüfusun %49.6'sı erkek, %50.4'ü kadındır. 1927 yılında yapılan ilk genel nüfus sayımında Mardin'de en fazla nüfusun bulunduğu yer Mardin/Merkez olmuştur. Mardin nüfusu okuryazarlık yönünden, Türkiye geneli ile paralellik göstermiş, okuryazar oranının oldukça düşük olduğu görülmüştür. Mardin genelinde toplam okuryazarlık oranı %2.49'dur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Mardin'deki nüfus, çok genç ve dinamik bir yapıya sahiptir. Yaş grubu kategorisinde 20-45 yaş arası genç nüfusu oranı fazladır. 1927 nüfus sayımına göre Mardin'de 120,397 Müslüman, 4,791 Hristiyan, 8,671 diğer dinler ve 402 Musevi bulunmaktadır. Bölgenin nüfusunun dillere göre ortaya koyduğu sonuçlara bakacak olursak, Cumhuriyetin ilk yıllarında Mardin genelinde hâkim konuşulan dilin Kürtçe olduğu ve 73,765 kişinin bu dili günlük hayatında kullandığı görülür. Ardından 46,545 kişiyle Arapça ve 8,319 kişiyle Türkçe konuşan kişi gelmektedir. Mardin, içinde barındırmış olduğu farklı dilden, ırktan insanların çokluğuyla dikkatleri üzerine çekmektedir. Mardin'deki nüfusun, fizikî yönden sağlam bireylere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Nüfusun sadece 2,319'u engelli grubunu oluşturmaktadır. En fazla sakatlık 1,318 ile diğer sakatlık grubundadır. Medeni hal grubunda bekâr sayısı evli olanlara göre 10,104 kişi fazladır. Nüfusun %71.69'u işsiz veya mesleği bilinmeyen grubunda yer almaktadır. Çalışan nüfus %28.31'dir. Kadınlar çalışan nüfusun %5.02'sini oluşturmuştur. Çalışan nüfusun büyük bir bölümü tarım sektöründe çalışmaktadır. Edinilen sonuçların ardından, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk genel nüfus sayımında Mardin ve ilçelerindeki nüfus yapısının özelliklerinin, hem idarî, hem de sosyokültürel açıdan bir parçası olduğu Türkiye genelinin sosyo-kültürel yapısından çok da farklı olmadığını görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Atasoy, Ahmet- Çitçi, M. Dursun (2009). "Elazığ Şehri'nin Nüfus Özellikleri ve Çevrenin Toplum Sağlığı Üzerindeki Etkisi", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 4/3 Bahar, s. 197-226.
- Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü (1929). *1927 Umumi Nüfus Tahriri*, Fasikül I, Hüsnütabiat Matbaası, Ankara
- Çakmak, Fevzi (2013). "Cumhuriyet İdaresinin Nüfusu Kayıt Altına Alma Girişimlerine Bir Örnek: 1934 Yılı Nüfus Taraması", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 8/7, Yaz, s. 33-48.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1968). *1965 Genel Nüfus Sayımı, İdari Bölünüş*, 24 Ekim 1965, Ankara.
- Eriş, Metin (2012). *81 İlde Kültür ve Şehir Mardin*, Acar Basım ve Cilt San.Tic.A.Ş., İstanbul.
- Kodal, Tahir (2009). "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Genel Nüfus Sayımında Çorum Vilayeti'nin Nüfus Özellikleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S. I, Elazığ, s. 233-258.
- Köse, Mustafa (2010). *1927 Nüfus Sayımı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.
- Sarı, Engin (2010). *Mardin'de Kültürlerarasılık*, İstanbul.
- Sertel, Savaş (2015). "1927 Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Elazığ Nüfusu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 25, S. I, Elazığ, s. 303-316.
- Sertel, Savaş (Mart-Nisan2015). "Cumhuriyetin İlk Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Malatya'da Nüfus.", *Akademik Bakış Dergisi*, S. 48, s. 80-96
- Üner, Sunday (1972). *Nüfus Bilim Sözlüğü*, Ankara.
- Tamer, Aytül - Bozbeyoğlu, Alanur Çavlin (2004). "1927 Nüfus Sayımının Türkiye'de Ulus Devlet İnşasındaki Yeri: Basında Yansımalar.", *Nüfusbilim Dergisi\ Turkish Journal of Population Studies*, s. 26, s. 73-88.
- Taşdemir, Mehmet (2003). *Mardin. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (C. 28, s. 43-48) İstanbul.
- Yavuz, Cihan (2012). *Mardin'i Dinerken Müzeyle Başlayan Değişim*, İstanbul.